

18 травня – День пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу, що відбулася 70 років тому

«Хайтарма»: ретроспекція перемоги

Ольга КЛЕЙМЕНОВА

НЕСПОКІЙ надворі періодично повертає нас у першоквітень, коли українська повнометражна стрічка про депортацію кримських татар режисера Ахтема Сеїтаблаєва «Хайтарма» виборола «Ніку» в номінації «Найкращий фільм країн СНД і Балтії».

22

У контексті конфлікту, що балансує на межі війни, цей факт міг би здатися не більш ніж вибухом петарди на полігоні. Якби...

Якби не ординарне знання про те, що будь-яка одіозна «роздача слонів» є відображенням політичної погоди.

Якби премія «Ніка» – дітище Російської академії кіномистецтв – 27 років поспіль не йменувалася головною галузевою нагородою пострадянського простору й не вважалася чимось на зразок американського «Золотого глобуса» або французького «Сезара». Хоча прикрасою в Україні, що 23 роки живе власним життям, досі немає свого аналога такої премії.

Якби незадовго до зазначеної події Крим не був анексований і фільм «Хайтарма» після двох років вільного плавання раптом не зазвучав пронизливо гостро.

Якби за всього того Сеїтаблаєв не отримав нагороду у залі Московської оперети саме з рук Михайла Швидкого, спецпредставника президента Росії з міжнародного культурного співробітництва.

Якби світ російських культурних діячів за лічені дні до «Ніки» не розколовся на дві групи підписантів: тих, які «проти» політики Путіна стосовно України, й тих, які «за». До слова, у вечір «Ніки» люрексово-діамантовий кіношний бомонд мимоволі ділився на *тих та інших*: тих, кому сторонній спостерігач подумки ставив плюс, і тих, на кому ставив хрест.

УТИМ, якщо горічне преміювання походило на андеграундовий з'їзд народовольців. Відкриваючи дійство, президент кіноакадемії «Ніка» Андрій (Андрон) Кончаловський, автор неспоживного для російської влади фільму «Битва за Україну», запеклий західник в очах стражів режиму, попросив колег: «Намагаймося сьогодні бути людьми, які думають».

Звісно, не обійшлася премія й без свого засновника Юлія Гусмана, котрий у ролі ведучого не дуже справно приборкував нервово напружені.

Ошатна публіка бурхливо реагувала на крамольні пасажі, що спалилися зі сцени.

Спершу специфічний тон задав Олександр Філіпенко, прочитавши римований текст Дмитра Бикова.

Ці рядки змусили подивитись на преміювання як на макет того, що відбувається за вікном.

Зокрема, у фірмовому «биковському» творінні згадувалися два фаворити конкурсних перегонів: стрічки «Географ глобус пропив» Велединського і «Сталінград» Бондарчука. Тож, на думку автора, «...воплощают эти фильмы два состояния страны. У нас обычно как бывает? Сначала двадцать лет подряд географ глобус пропивает, а дальше сразу Сталинград».

А за деякий час пересмішники Інін та Арканов запитували риторично: «Как можно так долго сидеть в ж...пе и смотреть на всех свысока?».

Після оголошення стрічки «Хайтарма» найкращою у своїй номінації залюлю розкотилися аплодисменти. У процесі нагородження виявилось, що фаворитів у номінації два: окрім нашого фільму, на ту саму сходинку піднесли «Екскурсантку» литовця Аудрюса Юзенаса (мабуть, аби українські кінематографісти не почувалися самотніми триумфаторами).

НАГАДАЄМО: офіційна Москва обурилася власне фактом виходу в 2012-му картини «Хайтарма», в основу якої покладено життєву історію двічі Героя Радянського Союзу льотчика Амет-Хана Султана. Торік генконсул Росії в Криму Володимир Андрєєв несамовито істерив з приводу появи картини на світ і настійливо *не рекомендував* дивитися її російським льотчикам, котрі приїхали до Сімферополя на прем'єру. Дипломат вельми недипломатично відгукувався про кримських татар, а паралельно радив їм, як і про що слід знімати фільми. Щоправда, надмірна некоректність Андрєєва обурила всіх одразу (українців, росіян, татар) і не була належно оцінена в Кремлі. Тож, не чекаючи санкцій згори стосовно своєї подальшої долі, скандаліст подав у відставку.

А тим часом критики наперебій розхвалювали фільм як феномен на тлі вітчизняного кінематографічного безриб'я. За глибиною впливу на душі людей та якістю знімальних робіт картину порівнювали з такими полотнами світового гатунку, як «Список Шиндлера» та «Хлопчик у смугастій піжамі». А Сеїтаблаєв –

дипломований режисер та добре відомий київським театрам актор – стрімко злетів на парнас, не досяжний для колег-постановників з їхніми спробами та помилками. До того ж обійшовся без змагальних перипетій у Держкіно та вимолування грошей: «Хайтарму» зафільмували меценатським коштом продюсера кримськотатарського каналу (бюджет картини – півтора мільйона доларів).

До рівня переконливості, якою сягнув режисер, фінанси мають стосунки, але стосунок скоріше опосередкований. Чим узв'язав глядацьку аудиторію? Може, тією самою шукшинською правдою, в яку треба «вмочати перо» (в цьому разі – кінокамеру)? Головний герой картини – це сотні людей, яких Сеїтаблаєв задіяв у масовці; вони не грали, а жили подіями стрічки. Бо свого часу чимало хто з них був головним героєм реальних випробувань, про які йдеться у фільмі.

ОТЖЕ. Що все-таки криється за таємним голосуванням на користь стрічки Сеїтаблаєва? Намагання кіноакадеміків бодай на йоту реабілітувати російську інтелігенцію, частина якої замурилася підписуванням пропутінського листа?

Як переважив здоровий глузд за нинішніх політичних розкладів, коли факт нагородження в Москві української стрічки *такого* змісту видається назадумом? Таке було б можливе на наших просторах, де громадяни звикли вільно висловлюватися, однак априорі не можливе в північних сусідів.

А може, комусь дуже закортіло на очах у планетарної спільноти пограти в лібералізм і рішення про нагороду «Хайтарми» приймалося заздалегідь у високих кабінетах?

Та нехай це буде параноїдальним припущенням – не більше. Серед численних версій на перший план виступає чесний вибір братів по кінематографічному цеху, котрі вболівають за Україну та захоплюються її прикладом. Адже боротися зі своїми реаліями на пряму для російських кінематографістів небезпечно. А віншування ними нашої картини тотожне їхньому виступу на власному примарному майдані.